

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memlekettlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna müracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, dalma hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 7 Şubat, 1929

Sayı: 115

Romanı Bitiriş Tarzları

Roman ve hikâye hakkındaki - karilerin beni minnettar ve müftehir eden bir alâka ile takip ettikleri - fikirlerimi [*] bu makale ile bitirmek isterken, roman ve hikâye biter mi ki, bunun bitme tarzını tespit ve tayin kabil olsun düşüncesi, dimağında canlanıyor. Filhakika, mademki roman ve hikâye hayattan alınmış safhalar, yahut «hayatta da böyle olur!» iddiasıyla anlatılan vak'alardır; ve mademki hayatta hemen hiç bir şey ve hemen hiç bir zaman kat'i neticelerle hitam bulmaz; neden onun bir aksi olmak iddiasında bulunmasa bile, onunla münasebettar olmağa mecbur kalan roman ve hikâyede, son sayfayı kaparken her şeyin de bitmesi zarurî bir kaide olarak kabul edilsin?

Son sayfayı eğer roman ve hikâyenin tekmil kahramanlarına ebediyen veda ettikten sonra kapayacaksak, bu, Manakyan röpertuvarındaki, neticede her kes öldüğü için perdenin de inmek zaruretinde kaldığı melodramları andırır. Evet, hayat bir dalgasını öbür dalganın takip ettiği ve bütün dalgalarının ebediyen birbirine karıştığı bir ummandır. Ve işte bunun içindir ki, pek çok kimse için dünyanın en büyük romancısı kalan Balzac, bir romanında ihtiyar gösterdiği bir adamın öbür romanında gençliğini anlatır ve bir romanında pek talî bir çehre olarak görünüp geçen bir simayı diğer bir romanında en mühim bir çehre payesine çıkarıp onunla uzun uzun meşgul

[*] Bu mevzu hakkındaki diğer makaleler Hayatın 77, 78, 83, 87, 88, 91 ve 103 numaralı nüshalarındadır.

olur. Bourget'nin de bir eserinde kendisine hayat verdiği mahlûkatı hayalinden, müteakip eserlerinde de bahsetmesi bir çok defalar vaki olmuştur. Bütün kahramanlarını belki öldürerek ve her halde kitabın vereceği bütün alâkayı sarfettirerek eserini bitiren müellif, pek nadir istisnalardan sarfı nazar edersek, hata etmiştir. Çünkü kariin alacağı en büyük tesir, (acaba yaşamlarını seyrettiğim bu insanlar ne oldular?) diye düşünmektir, ve muharririn ibda kudretini de asıl bu düşünceler esnasında hisseder. İşte meselâ (Aşkî memnu) un son sayfasında Nihale, o hasta, o kalbi yaralı ve vücudu ne nahif Nihale, bütün dünyada başka hiç kimsesi kalmamış olan ihtiyar babasına emanet ederek Nihale, veda ettiğimiz zaman, kalbimiz hüznle sızlamıyor mu? Ve düşünmüyor muyuz: zavallı hasta Nihal, babası ölür ve dünyada yapıalnız kalırsa ne yapar? Bir daha sever ve bir daha aldanırsa ne yapar? diye düşünmüyor muyuz? Halit Ziya Bihteri de sağ bırakaydı, onun akibetini de ayrıca düşünmeyecek miydik, ve bu, (Aşkî memnu) u bize daha fazla düşünmemiz ve hatırlamamız için sebep teşkil etmeyecek miydi?

Neticede bu müphemlik, bu meçhulluk sade roman için değil, üslup ve şiirle alâkası daha az, ve daha kat'i renklerle görüp göstermeğe mecbur olan tiyatro için de bir meziyet ve kuvvet olur. Klot Farerin (Claude Farrere) vak'ası tamamen İstanbulda geçtiği cihetle zatî değerinden fazla bizi alâkadar eden (L'homme qui assassina) romanında kat'i bir netice vardır. Halbuki romanı piyese çeviren Piyer

Fronde (Pierre Frondaie) ki tiyatro tekniğine emsalsiz bir vukuf sahibidir - romandaki neticeyi beğenmeyerek sonu değiştirmiş, ve vak'ayı bir az daha ilerlettikten sonra mechuliyet içinde bitirmiştir. Romanda, zevcesini boşayıp sevgilisini almak isteyen Düyunu umumiyyenin İngiliz dayinler vekili, karısını tatlikten sonra çocuğunu da muhafaza etmek ister, ve karısını cürmü meşhut halinde yakalatır. Bu hususta, karısının, Rusya sefareti kâtiplerinden sefih bir prens olan aşık da kendisine yardım eder. Baskın, Boğaziçinin, denizin ta koynuna giren bir küçük köşkünde geçer. Baskının nihayetinde zevç bir an muzafferiyetiyle mağrur yalnız kalınca, kadını şiddetle seven fakat hiç bir mukabele görmeyen bir Fransız zabiti, yaşlıca bir adam, odaya girer ve hançerinin tek vuruşuyla İngilizini vurup kaçar. Kadın da dahil olduğu halde, herkes sanır ki, bu cinayeti Rus prensi işlemiştir. Ve devir Aptülhamit devri olduğundan, her şey örtbas edilince, artık Fransız zabiti adam öldürmüş olduğu beldeden, çok sevdiği kadını sefil aşıkına bırakıp ayrılır. Halbuki piyeste, Fronde hakiki katilin kim olduğunu kadına öğretir, ve bunu kadına tesadüfen öğrettikten sonra, onu, aşkını vaktiyle reddettiği adamlara karşı karşıya yalnız bırakır. Bu bir veda sahnesidir. Fakat veda cümlelerinin sözleri nakadar ağır ağır söylenmektedir! ve birbirlerine veda eden bu kadınla erkek birbirlerine nakadar yakındırlar! Müebbeden ayrılacaklar mı, yoksa birbirlerinin kollarına bütün bir hayat için mi düşecekler?

Bu, piyes okunurken de seyredilirken de kabil değil hissolunmaz, ve işte bu mechuliyettir ki, piyese - romanın mahrum bulunduğu - bir cazibeyi vermektedir.

Nihayetinde kahramanlar öldüğü halde eserin bütün tesirini ebediyen muhafaza edeceği eserler elbette yok değildir. İşte (Madam Bovari) romanının son sayfasını kapadığımız zaman, romanın kahramanı olan kadın da, kadının kocası da ölmüş, ve ve zaten bizi alâkadar etmemiş bulunan küçük çocukları da bir fabrikaya işçi olarak girmiştir. Artık (Madam Bovari) romanı hakkında bilmediğimiz hiç bir şey düşüneyiz. Fakat hayalperest bir kadının fazla basit ve şiir ve heyecandan mutlak surette mahrum bir hayattan duyacağı azap, isyan ve nevmidiyi romancı o kadar kudretle tahlil etmiş ve yaşatmıştır ki, artık hiç bir şey ilâve edemezdi, ve bu mevzu eklenilebilecek hiç bir şey tasavvur olunamaz. Şu kadar ki, o roman (Madam Bovari) ve o romancı Flober'dir! Ve bunun içindir ki, namuslu bir kadının zevcinden başka bir erkek için duyduğu aşkın ya sukutla neticeleneceği ya da son nefese kadar sürecek bir azap ve ateş şeklinde kalacağını düşünerek, Mehmet Rauf bey (Eylül) üne behemhal bir netice vermeğe mecbur değildi, demiştim. Ve demiştim ki, vakıa yangın hele ahşap İstanbul evleri için her an üzerlerinde duran bir Damokles kılıcıdır. Fakat böyle, tesadüfi neticelere müracaat edecek olduktan sonra, iki erkekten birinin kafasına bir yerden taş düşürerek ve yahut bunlardan birini tren altında çiğneterek de romana bir netice vermek kabil-di, diye ilâve etmiştim. Ve o zaman bana: (Evet ama, eğer erkeklerden zevç öleydi, ve namuslu kadınla sevgilisi evlenseydiler, aralarında ölünün hatırasıyla hiç mes'ut olabilirler miydi, ve şayet kocası sağ kalup sevgilisi öleydi hiç o ebedi aşkının matemiyile kadın yaşayabilir miydi?) tarzında sualler sormuşlardı. Halbuki Mehmet

Rauf bey, eşhası mes'ut hatime ile, her lisana geçmiş tabir ile (happy end) ile biten bir Amerika filmi tertip etmiyordu ki! Hayat ta her vak'a ve her ihtiras bir yeni vak'a ve bir yeni ihtiras doğurduğu gibi, (Eylül)de de namuslu bir kadının aşkı memnuundan namuslu kadının ızdırapla kahrolmasını ve ya saadetinin yeis ve hüznüle solup berbat olmasını görmeğe başladıktan sonra eserin nihayetine varabildik. Ve mademki Mehmet Rauf bey sadece pâk ve yüksek bir kadının temiz kalmak için kalbiyle ettiği muazzam cidalin romanını yazmak istemiş, ve mademki bu cidali çok kuvvetle tahlil edebilmiş bulunuyordu, istediğimiz gibi bir hatime tasavvur ve tahayülünde bizi serbes bırakarak artık eseri kesebilirdi. Benim muteriz olduğum nokta, artık tahlil edilebilecek bir şey kalmadığı hiss olununca ilâve olunan ve bir netice bulmak mecburiyetiyle ilâve edildiği pek bariz bir şekilde belli olan yangın, yani tamamen esere yabancı ve ânî bir unsurdan istifade keyfiyetidir. Mehmet Rauf beyin bilâhare verdiği izahatle bunun bir timsal, aşkın büyüklüğünü gösteren bir sembol olduğunu kabul edince de, şunu söylemek mecburiyetindeyim ki, hayatla, hareket ve vak'a ile, tahlil ile anlatamadığı şeyleri sembollerin ianesiyle anlatmak istemiş bir romancı sıfatıyla iktidarını tahdit ve aczini itiraf etmiş demektir.

Şunu da söylemeli ki, roman ve hikâye muharriri, pek çok kerre bulduğu neticeyi beğendiremediği gibi bazen de hiç bir netice bulamaz. Bir an gelir ki, yarattığı mahlûkat karşısında hayali durur, dimağı artık işlemez. İşte o güzel (Serencam) da bir netice yoktur, ve belki de Yakup Kadri istediği halde bir netice bulamamıştır. Ve belki bütün azayı vechiyisini muccevherlere benzettiği cariyenin ne olduğunu hâlâ tasavvurdan acizdir. Ben de geçen sene Pariste neşrolunan bir büyük hikâyemi böyle bitirdim. İsmine

(zeyneb la courtisane) dediğim ve içinde bir kaç asır evelki, sokaklarında kızgın bakışlı yeniçerilerin dolaştıkları bir İstanbul tasvir ettiğim bu yazının kahramanı, bir kadındı; Yakubun cariyesi kadar güzel bir günahkâr kadındı. Hudutsuz mezarlıklar ortasındaki bir evde yaşıyor, ve bu eve tesadüfen gelen - kendi kadar güzel - bir gence aşık oluyordu. Bu genç bir yabancı, bir seyyahdı. Ve onun İstanbul'dan ayrılacağı gün, kadın o nihayetsiz mezaristanlar ortasındaki evinden çıkarak limana iniyor, ufukta kaybolan geminin aksini saatlerce ufukta görmeğe çalıştıktan sonra, gecenin, ilâhî bir kuşun muazzan kanatları gibi bütün şehri sardığı anda sahillerden dönüp gidiyor, fakat ne olduğu ve nereye gittiği bir türlü anlaşılmıyordu. Ve zeynebin akıbetini soran her karie bunu bilemediğimi söylemişim, ve el'an kendi kendime, hayalimin mahlûku olduğu halde hayalimin hüsnüne hayran kaldığı ve elemine yüreğimin yanıdığı bu Zeynebin encamını düşünür, bir türlü bulamam..

Roman, hikâye ve piyes yazar, Allahla rekabete girişen ve bunda bazen de muvaffak olan bir fanidir. Allahın halkettiği hayat, her vak'ası başka bir vak'aya karışan bir umman iken, onun her eserinde söyleyeceği şeyleri tamamen bitirmesi nasıl mümkün olur ve neden istenir? Zaten kendisinin muvaffakiyeti anlattığı şeylere bir mabat aramamızla da ölçülebilir. Çünkü, Recayizadenin pek güzel söylemiş olduğu vechile: en güzel eserler insanı düşündürönlendir!

Küçük hikâyenin bitiş tarzına gelince, bu mademki bir mizaç ve hadisenin aksinden ibarettir, anî ve seriüzzeval bir ziyanın en güzel bir canlanıp parlayıştan sonra tatlı bir sönüşünü andıran bir şekilde, naklettiği şeye nihayet veren her muharriri, bitiriş tarzında muvaffak olmuş sayarız...

NAHİT SİRRI